

V. IN MEMORIAM

WIESŁAW BIEŃKOWSKI
(1926-1999)

22 listopada 1999 r. zmarł w Krakowie po ciężkiej chorobie profesor W. Bieńkowski, wybitny uczony, historyk nauki i kultury, bibliograf, biografista.

Prof. Bieńkowski był długoletnim kierownikiem Zakładu Bibliografii Bieżącej Krakowskiego Oddziału Instytutu Historii PAN, wykładowcą na bibliotekoznawstwie, współtwórcą tego kierunku studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był też redaktorem naukowym *Bibliografii historii polskiej*, członkiem rad naukowych, m.in. *Polskiego słownika biograficznego*, Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ, Archiwum oraz Biblioteki PAN i PAU w Krakowie, Muzeów Etnograficznego i Historycznego w Krakowie. Wybrany w 1994 r. członkiem korespondentem odrodzonej Polskiej Akademii Umiejętności, wchodził w skład jej Zarządu jako delegat Walnego Zgromadzenia. Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta i wyróżniony nagrodami krajowymi i zagranicznymi.

Krakowianin z urodzenia, mieszkał w młodości w posiadłości rodzinnej na Łobzowie. Ojciec Kazimierz był urzędnikiem skarbowym

i legionistą, matka Maria Paulina z Lazarów, literatką i tłumaczką. Żonaty z Barbarą Klimalą, miał dwóch synów.

Zainteresowania naukowe Profesora Bieńkowskiego obejmowały historię kultury XIX i XX w., szczególnie historię nauk humanistycznych, historiografię, etnografię, socjologię, historię myśli społecznej. Pasjonował się dziejami i kulturą Krakowa i Uniwersytetu Jagiellońskiego w dobie autonomicznej Galicji. Był też znawcą dziejów Pomorza, Warmii i Mazur. Obok swoich zawodowych pasji, w tym także księgoznawstwa i edytorstwa naukowego, posiadał hobby – kolekcjonowanie pocztówek, druków ulotnych, odznak, medali, pudełek od zapalek. Jakże się cieszył, kiedy pamiętaliśmy o wzbogacaniu jego zbiorów.

Profesor Bieńkowski ukończył historię i socjologię na Uniwersytecie Jagiellońskim (1951 – 1952). Dyplom magistra socjologii, choć właściwie kończył etnografię, która nie była jeszcze administracyjnie wyodrębnionym kierunkiem na uczelni, uzyskał w 1952 r. u swego mistrza, a potem przyjaciela, prof. Kazimierza Dobrowolskiego. Tytuł pracy brzmiał: „Zagadnienia kultury ludowej w piśmiennictwie polskim w latach 1800-1914”. Dodać należy, że W. Bieńkowski wysoko cenił szkołę Dobrowolskiego i Kazimierza Moszyńskiego. O prof. Dobrowolskim pisał w zredagowanej przez siebie, wydanej w Krakowie w 1994 r., pracy zbiorowej *Kazimierz Dobrowolski – człowiek i uczony*. Stopień naukowy doktora nauk historycznych uzyskał w 1962 r. na podstawie rozprawy „Krzysztof Celestyn Mrongowiusz 1764-1855”, stopień doktora habilitowanego w 1970 r., na podstawie rozprawy „Kazimierz Kelles-Krauz. Życie i dzieło”. W 1981 r.

otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego, w roku akademickim 1992/1993, profesora zwyczajnego.

Profesor Bieńkowski związał się od 1 lipca 1953 r. z Krakowskim Oddziałem Instytutu Historii PAN, gdzie pracował w Zakładzie Dokumentacji. Po różnych przekształceniach powstał tu w 1991 r. Zakład Bibliografii Bieżącej, którym kierował od 1981 r. W Instytucie Historii w 1990 r. utworzył i kierował Zakładem Dziejów Kultury Krakowa. W 1975 r. rozpoczął pracę dydaktyczną na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie rozwinął działalność naukową Zakładu/Katedry, obecnie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Po przejściu na emeryturę w 1996 r. nie tracił kontaktów zawodowych i naukowych, nadal miał też wykłady, m.in. monograficzny z „Kultury Krakowa” – o wybitnych osobistościach naszego miasta. Od 1989 r. prowadził ogólnopolskie, interdyscyplinarne seminarium doktoranckie w Instytucie Bibliotekoznawstwa. Znałe były coroczne sympozjony doktorantów w Łańcucie, na które mimo dużego ostatnio zmęczenia, chętnie jeździł, a potem ze swadą opowiadał nam o nich. Cieszył się dużym autorytetem i sympatią wśród studentów, o czym może świadczyć spontanicznie zredagowany nekrolog rozlepiony na murach uczelni i Akademii: *Drogi Profesorze! Z każdego Pana słowa płynęła nauka. Godziny spędzone z Panem pozostaną niezapomnianymi lekcjami życia. Doceniani, traktowani jak partnerzy zawsze będziemy myśleć o Panu jako Kochanym, Wybitnym, Niezastąpionym. W głębokim żalu łączymy się z Rodziną Kochanego / Prof. Wiesława Bieńkowskiego / Studenci IBiN UJ.*

Profesor był człowiekiem wielkiej aktywności naukowej i społecznej. Należał do elity naukowej i kulturalnej Krakowa, ale przecież nie tracił kontaktów ze środowiskiem, w którym rozpoczął działalność. Od 1960 r. brał udział, jako dziejopis i miłośnik Pomorza, w pracach I Wydziału Nauk Humanistycznych Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, pracę zawodową zaczynał właśnie w Gdańsku, a od 1973 r. w pracach Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie. Warmia i Mazury to druga miłość Profesora po Krakowie, gdzie również spędzał piękne wakacje z przyjaciółmi.

W latach 1972-1993 Profesor pełnił odpowiedzialną funkcję sekretarza redakcji „Studiów Historycznych”, w okresie 1966-1991 wchodził w skład Komitetu Redakcyjnego „Rocznika Muzeum Etnograficznego w Krakowie”.

Profesor był członkiem Komisji Historii Nauki PAU oraz kilku komisji naukowych Oddziału Krakowskiego PAN: Socjologicznej, Komisji Nauk Historycznych przekształconej w Historyczną, Prasoznawczej, od 1973 r. Komisji Etnograficznej. Był też członkiem od 1948 r. Polskiego Towarzystwa Historycznego, w którego zarządzie oddziału zasiadał, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego, od utworzenia w 1990 r., Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, od 1949 r. W październiku 1999 r., z okazji 50-lecia członkostwa, miał otrzymać uroczysty adres od Zarządu Głównego PTL, którego niestety już nie zdążyliśmy przed śmiertelną chorobą uroczystość wręczyć Profesorowi. Tekst adresu został odczytany przez prezesa Oddziału Annę Spiss na żalobnym posiedzeniu Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, którego był członkiem od 1946 r. i prezesem przez 16 kadencji (1964-1980), a następnie wręczony rodzinie Profesora. Właśnie z ramienia tego Towarzystwa Profesor uczestniczył z wielkim zaangażowaniem od 1958 r. w jury corocznych konkursów szopek krakowskich. Na 100-lecie Towarzystwa ukazała się w 1997 r. wyczerpująca monografia autorstwa Profesora *Strażnicy dziejów miasta narodowej pamięci*, w serii Biblioteka Krakowska, nr 137, której był wieloletnim redaktorem. Warto tu może przypomnieć inny temat krakowski, mianowicie, sesję naukową zatytułowaną „Kultura ludowa Krakowa i regionu krakowskiego”, zorganizowaną przez Oddział Krakowski PTL w dniach 13-15.09.1976 r. w Krakowie z okazji 51. Walnego Zgromadzenia Delegatów, w czasie której W. Bieńkowski wygłosił referat *Kraków jako ośrodek badań etnograficznych*. Materiały z sesji opublikowano w „Ludzie” t. 61, 1977.

Dorobek prof. Bieńkowskiego obejmuje blisko 550 pozycji, o różnym ciężarze naukowym, od gruntownych monografii po artykuły popularnonaukowe. Szczególnie cenne publikacje to imponujący komentarz do 550 listów K. Kelles-Krauza, opracowanie dorobku K.C. Mrongowiusza, m.in. jego badań ludoznawczych, praca wydawnicza nad tekstami Józefa Wawel Louisa.

Wśród kilkudziesięciu, opartych o źródłową bazę archiwalną, biogramów napisanych do *Polskiego Słownika Biograficznego*, znalazły się również biogramy ludoznawców i wybitnych postaci kultury ludowej, m.in.: Aleksandra Jelskiego (t. 11, 1964), Reginy Lilientalowej (t. 17, 1972).

Żegoty Paulego (t. 25, 1980), Stanisława Polaczka (t. 27, 1982), Sabaly (t. 34, 1992), Tadeusza Seweryna (t. 36, 1995). Pisywał też biogramy wybitnych „galicyjskich” Polaków, m.in. Antoniego Kaliny, Karola Potkańskiego do *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, oraz do paryskiego *International Bibliography of Historical Sciences*. Warto też przypomnieć artykuł *Wincenty Pol jako etnograf*, „Studia i Materiały Lubelskie” t. 13, 1988, druk 1991. Ze znakomitego doświadczenia Profesora w biografistyce, przy jego dużej życzliwości, korzystaliśmy przy przygotowywaniu czekającego na wydanie *Słownika biograficznego etnografów polskich*. Profesor był zastępcą redaktora – dr Anny Kowalskiej-Lewickiej, autorem biogramu Stanisława Bystronia. Dodajmy, że temu wybitnemu uczonemu poświęcił Profesor swe wystąpienie „Jan Stanisław Bystron jako historyk kultury polskiej” na posiedzeniu Komisji Etnograficznej PAN 14.03.1996 r.

W 50-lecie śmierci Seweryna Udzieli, wybitnego ludoznawcy, założyciela Muzeum Etnograficznego w Krakowie, na zorganizowanej przez Muzeum uroczystej sesji 24.11.1987 r. Profesor wygłosił referat „Działalność Seweryna Udzieli w Komisjach Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie”. Referaty z tej sesji ukazały się w 10 tomie „Rocznika Muzeum Etnograficznego w Krakowie” w 1991 r.

Profesor drażył temat „pradziejów” etnografii, właściwie ludoznawstwa, podnosząc tym samym prestiż tej gałęzi nauki. Jeszcze w czasie studiów zafascynował się postacią Oskara Kolberga. W 140. rocznicę jego urodzin, na sesji towarzyszącej zjazdowi PTL w Jeleniej Górze w dniach 15-19.05.1954 r., W. Bienkowski wygłosił referat „Poprzednicy Oskara Kolberga na polu badań ludoznawczych w Polsce” (poszerzona wersja ukazała się drukiem w *Archiwum Etnograficznym* nr 12, Wrocław 1956). To właśnie wtedy zapadła uchwała o wydaniu dzieł wszystkich Kolberga, ale wówczas zabrakło na ten cel funduszy. 150. rocznicę urodzin Kolberga Oddział Krakowski PTL wspólnie z Towarzystwem Miłośników Historii i Zabytków Krakowa uczcił uroczystą sesją 15.01.1965 r. w Krakowie, w czasie której W. Bienkowski wygłosił referat „Kolberg w Krakowie”, opublikowany w „Roczniku Krakowskim” t. 39, 1968. Od 1978 r. Profesor trwale związał się z Dniami Kolbergowskimi w Przysusze (ob. woj. mazowieckie), miejscu urodzenia Kolberga. W 1960 r. powstało tu bowiem bardzo ambitne Przysuskie Towarzystwo Kulturalne im. Oskara Kolberga, mające na celu popularyzowanie tej wspaniałej postaci poprzez sympozja naukowe, festiwale pieśni i tańców ludowych. Profesor gorąco popierał tę lokalną inicjatywę i nie żałował czasu na uczestnictwo. Na ogólnopolskiej sesji naukowej w Przysusze 2.06.1990 r. wygłosił referat przygotowany wspólnie z dr Anną Grucą, „Krakowskie koneksje Oskara Kolberga” („Rocznik Krakowski” t. 69, 1993). Aby zakończyć wątek Kolberga w życiu Profesora, trzeba jeszcze wspomnieć o kolbergowskiej sesji naukowej zorganizowanej 26.11.1994 r. przez Wydział Filologiczny PAU w Krakowie. Pokłosie sesji ukazało się drukiem w 1998 r., w pierwszym numerze nowej serii wydawniczej PAU „W służbie nauce”, pod redakcją Profesora. Tamże znajdujemy Jego głos w dyskusji „O współczesnych formach uczczenia pamięci Oskara Kolberga. Rozwój badań nad kulturą ludową w Polsce (1800-1867)”. Jeden z ostatnich artykułów prof. Bienkowskiego to: *Oskar Kolberg a Akademia Umiejętności w Krakowie*, Prace Komisji Historii Nauki PAU, Kraków 1999. Trudno byłoby się też dziwić, że Profesor był gorącym orędownikiem wydania drukiem (Kraków-Olsztyn 2000) rękopisu, znajdującego się w Bibliotece PAU i PAN w Krakowie, z którego korzystał Kolberg, pt. *Pieśni ludu z nad górnej Drwęcy w parafiach Ostródzkiej i Kraplewskiej zbierane w 1836 do 1840-go roku przez X.G.G.*, tj. przez Gustawa Gizewiusza, 1810-1848, folklorysty, budziela i orędownika sprawy narodowej na peryferiach Mazur pruskich.

Związany od półwiecza serdecznymi więzami z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym, Profesor rzadko miał ostatnio czas i siły uczestniczyć w naszych spotkaniach, zawsze jednak przychodził, nawet w największy deszcz, po nowość wydawniczą („Proszę Pani, ja po książkę zawsze przyjdę” – mówił). Był serdecznym przyjacielem, doradcą, konsultantem kolejnych zarządów oddziału w Krakowie. Włączył się też w przygotowywanie obchodów 100-lecia krakowskiego, obecnie najstarszego oddziału PTL, towarzyszących LXXIV Zgromadzeniu Delegatów w Krakowie, w dniach 22-24.09.1998 r. Powołany przez Zarząd Główny na sekretarza naukowego sesji naukowej, konsultował nasze projekty, doradzał referentów. W czasie sesji, którą częściowo prowadził i znakomicie podsumował, wygłosił z drobiazgową znajomością tematu, referat „Krakowscy prekursorzy badań ludoznawczych w pierwszej połowie XIX wieku”. A potem

interesował się możliwością wydania tekstów. Zdażył jeszcze zobaczyć i zaakceptować projekt okładki, ale książki (*Przed 100 laty i dzisiaj. Ludoznawstwo i etnografia między Wiedniem, Lwowem, Krakowem a Pragą*, Kraków 1999), do której dostarczył, jak zwykle, starannie przygotowany do druku tekst, już nie zdążył wziąć do ręki.

Profesor pryncypialnie postrzegał rolę etnografii, pisał bowiem: „już od zarania... budziła i rozwijała poczucie świadomości narodowej... ukazując piękno ojczystej kultury ludu, równocześnie broniła skutecznie przed zaborcami polską tradycję, by móc przekazać ją potomnym”. A równocześnie potrafił się zachwycić np. umiejętnością sypania piaskiem wzorów na polepie i dziwić się z uśmiechem, że nic o tym nie wiedział – „a przecież chodziłem na seminaria do profesora Moszyńskiego”.

I taki pozostanie w naszej pamięci, uczony – erudyta, mówiący i piszący piękną polszczyzną, przy tym gawędziarz pełen osobistego uroku, patriota i społecznik, przyjacielski i życzliwy, elegancki, o wysokiej kulturze osobistej pan. Bardzo krakowski Profesor, Pogrzeb na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie zgromadził rzeszę przyjaciół, znajomych, współpracowników i uczniów Profesora, a niekonwencjonalne mowy pogrzebowe wyrażały głęboki żal.

Anna Spiss

ADAM GLAPA
(1916 – 2000)

7 czerwca 2000 roku zmarł dr Adam Glapa – etnograf, regionalista, nauczyciel i popularyzator wartości oświatowych i kulturalnych, związany szczególnie z terenem Wielkopolski.

Adam Glapa urodził się 4 maja 1916 roku w Grodzisku Wielkopolskim. Ukończywszy w 1936 roku w Lesznie seminarium nauczycielskie rozpoczął pracę w wyuczonym zawodzie najpierw w Swarzędzu, a następnie w Zbąszyniu do 1939 roku. Po utracie niepodległości za propagowanie polskości ziem pogranicza i historycznych granic zachodnich oraz za przynależność do Związku Zachodniego Polaków w Zbąszyniu został przez władze okupacyjne skazany na karę śmierci, co zmusiło Go do opuszczenia miejsca zamieszkania. Ukrywał się w Poznaniu pracując w firmie fotograficznej Stewnera. Mając już pewne doświadczenia pedagogiczne i organizatorskie, brał czynny udział w tajnym nauczaniu oraz inicjował i realizował w konspiracji inne formy życia kulturalnego, m.in. widowiska i wieczornice dla coraz szerszego kręgu polskich rodzin.

Jedną z takich wieczornic o treściach folklorystycznych pt. „Zaręczyny u Jakubowskich”, zorganizowana i zainscenizowana przez Adama Glapę przy współudziale Jana Bzdęgi z Domachowa, została sfilmowana w warunkach konspiracyjnych przez Stanisława Kuszę i Zygmunta Brychcego, stanowiąc wraz z innym filmem pt. „Z szarych dni” dokument o unikatowej wartości z życia Polaków w czasie okupacji.

Wzorem tradycji Towarzystwa Czytelni Ludowych, Adam Glapa przygotowywał w tym czasie także programy edukacyjne w cyklach tematycznych z różnych dziedzin wiedzy, które były następnie prezentowane w konspiracji w polskich domach przez prowadzących zajęcia. Sam realizował tematy dotyczące historii Polski, kultury ludowej i folkloru. Każdy, komu znane są realia z życia codziennego Polaków w ówczesnym Kraju Warty, orientuje się, jakie w związku z tym istniały zagrożenia dla realizatorów i uczestników wspomnianych inicjatyw podejmowanych z taką odwagą i z patriotycznych pobudek przez Adama Glapę i inne, także wymienione tu osoby.

W latach 1945-1950 Adam Glapa pracował w Poznaniu, kolejno w Milicji Obywatelskiej, w Delegaturze Ministerstwa Oświaty, Wydziale Kultury Urzędu Wojewódzkiego. Po wyzwoleniu był jednym z pierwszych ochotników, którzy czynnie włączyli się do prac porządkowych i normalizujących życie w zrujnowanym Poznaniu. Zajmował się przede wszystkim ochroną i zabezpieczaniem dóbr kulturalnych oraz reaktywowaniem instytucji oświatowych. Pracował także w Muzeum Narodowym, organizując z inspiracji prof. Eugeniusza Frankowskiego dział etnograficzny najpierw w Poznaniu, a następnie w pałacu w Rogalinie. To on właśnie był autorem odezwy podpisanej przez wojewodę poznańskiego zwracającej się do społeczeństwa o przekazanie przedmiotów z dziedziny kultury ludowej. Odezwa ukazała się w dzienniku „Wolność” nr 52, z 4 czerwca 1946 roku. W wyniku tego aktu napływały eksponaty, co pozwoliło na powstanie pierwszej stałej ekspozycji w pałacu w Rogalinie, którą tworzyli pod kierunkiem prof. Józefa Gajka: Adam Glapa, Stanisław Błaszczyk, Longin Malicki i Krystyna Klęsk.

W latach 1945-1950 Adam Glapa studiował etnografię, antropologię i prehistorię na ówczesnym Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1950 roku ukończył studia otrzymując dyplom nr 1 i tytuł magistra filozofii. Po ukończeniu studiów, przez okres 1 roku, pracując na stanowisku redaktora w Polskim Radiu w Poznaniu, przygotował kilkadziesiąt audycji i słuchowisk, w tym wiele z dziedziny kultury ludowej i folkloru, wykorzystując również możliwości popularyzowania istniejących i tworzonych przez siebie zespołów regionalnych z terenu Wielkopolski.

Od 1951 do 1962 roku był zatrudniony w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym na stanowisku redaktora technicznego, początkowo w Poznaniu, a następnie we Wrocławiu. W tym czasie organizował również, wspólnie z dr Olgą Gajkową i Stanisławem Stankiewiczem, zjazdy Towarzystwa, konferencje krajowe i międzynarodowe oraz liczne seminaria. W 1961 roku na Uniwersytecie Wrocławskim obronił pracę doktorską *Strój międzyrzecko-babimojski na tle ubiorów wielkopolskich*, której promotorem był prof. Józef Gajek.

Od 1962 roku do 1972 dr Adam Glapa pracował w Pałacu Kultury w Poznaniu, na stanowisku kierownika jednego z działów. W tym samym okresie prowadził społecznie poradnię etnograficzną dla nauczycieli oraz instruktorów zespołów regionalnych oraz środowisk i osób zainteresowanych tą tematyką. Na kilka lat przed przejściem na emeryturę wrócił do pracy w szkolnictwie.

W ciągu długich lat działalności zawodowej i społecznej, dr Adam Glapa z ogromnym zaangażowaniem i pasją włączał się w nurt pracy programowej i organizatorskiej mającej na celu przede wszystkim badanie i popularyzowanie kultury ludowej i folkloru. Prowadził badania terenowe w kraju i za granicą w zakresie wielu interesujących Go tematów ludoznawczych, m.in. brał udział w badaniach prowadzonych pod kierunkiem prof. Józefa Burszty w celu pozyskania materiałów do publikacji *Kultura ludowa Wielkopolski*, w której znajdują się dwa Jego artykuły. Prowadził również badania na terenie Ziemi Zachodnich w nawiązaniu do prac nad *Polskim atlasem etnograficznym*.

W pierwszych latach po wojnie współorganizował i tworzył od podstaw zespoły regionalne, m.in. w Szamotułach, Kościanie, Grodzisku, Dąbrowce Wielkopolskiej i Podmoklach oraz ogniska muzyczne w Żbąszyniu i Włoszakowicach. Był współorganizatorem wielkich imprez ogólnokrajowych, jak np. dożynki ogólnopolskie w 1946 roku w Poznaniu, Święto Morza w Szczecinie, otwarcie radiostacji we Wrocławiu. Za swój największy osobisty sukces organizatorski uznał przygotowaną przez siebie imprezę folklorystyczną z okazji 100-lecia Wiosny Ludów w Miłosławiu z udziałem najwyższych władz państwowych i przedstawicielstw zagranicznych oraz Zjazd Autochtonów z Ziemi Odzyskanych. W części artystycznej Zjazdu wystąpił wtedy przywieziony przez Niego zespół ludowy z Dąbrowki Wielkopolskiej.

W ciągu swego długiego i pracowitego życia nigdy nie zaprzestał pisarstwa. Jego wszechstronne zainteresowania, również pozaetnograficzne, np. w zakresie historii Polski, zwłaszcza Pomorza Zachodniego, symboliki – różnych form orla jako godła państwowego – znalazły wyraz w licznych publikacjach. Były też przedmiotem wygłaszanych przez Niego prelekcji, odczytów, a nawet ekspozycji wystawienniczych (orły polskie). Dr Adam Glapa jest autorem ok. 70 pozycji publikowanych, w tym książek, artykułów, rozpraw i recenzji w dziennikach, czasopismach krajowych i zagranicznych. Jest m.in. autorem takich pozycji, jak: *Strój szamotulski*, *Strój dżierzucki*, *Strój międzyrzecko-babimojski* w ramach serii „Atlas polskich strojów ludowych” (wydawnictwo PTH).

Dr Adam Glapa był laureatem wielu nagród i wyróżnień. Posiadał odznakę „Zasłużony Działacz Kultury” (1968 r.), Medal za Zasługi dla Obronności Kraju (1970 r.), Odznakę Honorową m. Poznania (1971 r.), Złotą Odznakę Związku Nauczycielstwa Polskiego (1976 r.), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1980 r.), Wielki Medal w 40. rocznicę Wyzwolenia Poznania (1985 r.).

Odszedł od nas kolega, badacz oraz miłośnik kultury ludowej i folkloru, człowiek o silnej osobowości, bezkompromisowy, dokonujący nieraz trudnych i niepopularnych wyborów. Jego działalność w dużej mierze inspirowały idee organicznikowskie – patriotyzm i praca o walorach społecznej użyteczności. Pozostanie zawsze w naszej pamięci.

Aleksandra Wojciechowska

ROMUALDA HANKOWSKA (1933-1999)

5 kwietnia 1999 roku zmarła we Włocławku dr Romualda Hankowska, zasłużony muzeolog i konserwator zabytków.

Romualda Hankowska z domu Pujdak, urodziła się 13 września 1933 roku w Lidzie na Kresach Wschodnich. W 1945 roku w ramach repatriacji przyjechała wraz z rodziną do Włocławka. Tutaj w 1951 roku otrzymała świadectwo dojrzałości w Gimnazjum im. Marii Konopnickiej. W tym samym roku rozpoczęła studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w zakresie historii sztuki, uzyskując w 1956 roku tytuł magistra. W 1959 roku Romualda Hankowska związała się z Muzeum Ziemi Kujawskiej we Włocławku. W placówce tej przeszła wszystkie szczeble merytorycznych stanowisk, aby w 1965 roku objąć funkcję dyrektora muzeum. Kierowane przez nią Muzeum Kujawskie w krótkim czasie stało się czołową regionalną instytucją w kraju. To właśnie z inicjatywy R. Hankowskiej rozpoczęto m.in. organizację wielkich konkursów – „Biennale Fajansu”, które uczyniły malowane ręcznie wyroby Włocławskich Zakładów Ceramiki Stołowej, znane i modne w Polsce i za granicą. Dzięki jej usilnym staraniom Muzeum pozyskało nowe obiekty, w których otwarto po remontach i pracach adaptacyjnych nowe Oddziały: Muzeum Historii Włocławka i Muzeum Etnograficzne.

W latach 1976-1992 R. Hankowska pracowała w Przedsiębiorstwie Państwowym Pracowni Konserwacji Zabytków w Toruniu. W 1982 roku obroniła na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu rozprawę doktorską „Fajans włocławski – dzieje fabryki i próba oceny wartości artystycznej wyrobów”.

Od 1993 do 1997 roku R. Hankowska pracowała w PKZ Biuro Handlu Zagranicznego w Warszawie. W tym czasie opracowała m.in. dokumentację konserwatorską murów obronnych w Rydze, wytyczne do odbudowy kościoła św. Katarzyny w Petersburgu oraz restauracji fontann przed pałacem Piotra I w Peterhofie.

Romualda Hankowska była członkiem wielu towarzystw naukowych, w tym: Stowarzyszenia historyków Sztuki, Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Z. Polskim Towarzystwem Ludoznawczym związana była od trzydziestu lat, biorąc aktywny udział w pracach toruńskiego Oddziału. Mimo wielu obowiązków zawodowych R. Hankowska zawsze znajdowała czas dla kole-

żanek i kolegów, zwracających się z prośbą o pomoc w rozwiązaniu problemu badawczego. Ułatwiała wielu polskim badaczom poruszanie się po niezwykle bogatych archiwach St. Petersburga i Rygi. Publikowany dorobek naukowy dr R. Hankowskiej obejmuje ponad trzydzieści pozycji. Odeszła w pełni sił twórczych. Będzie nam jej bardzo brakowało.

Jan Święch

Ważniejsze publikacje dr Romualdy Hankowskiej

- 1991 *Włocławski fajans*, Wrocław.
- 1992 *Nieznane petersburskie ślady Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Warszawa.
- 1997 *Kościół św. Katarzyny w Sankt Petersburgu*, Warszawa.
- 1998 *Odbudowa kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sankt Petersburgu*, Leszno.
- 1999 *Układ przestrzenny i zabudowa miasta, w: Włocławek. Dzieje miasta, t. 1, Włocławek*.
- 2000 *Wstęp, w: A. Bujak. Katedra Włocławska*, Warszawa.

HALINA MIKUŁOWSKA (1917-1998)

31 grudnia 1998 roku zmarła w Toruniu mgr Halina Mikułowska, emerytowany pracownik Muzeum etnograficznego w Toruniu, zasłużony muzealnik, badacz sztuki ludowej – w szczególności stroju i haftu.

Halina Mikułowska urodziła się 6 czerwca 1917 roku w Wilnie. Tam zdała w 1936 roku maturę w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Elizy Orzeszkowej i wstąpiła do Państwowego Instytutu Robót Ręcznych w Warszawie. W 1938 roku uzyskała dyplom nauczycielki robót ręcznych w szkołach zawodowych. W grudniu 1938 roku wyszła za mąż za Stanisława Andrzeja Mikułowskiego.

Okres okupacji spędziła w Warszawie. Od 1945 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu studiowała zabytkoznawstwo i muzealnictwo. W grudniu 1950 roku uzyskała magisterium na podstawie pracy o stroju ludowym Kujaw.

Pracę zawodową rozpoczęła już w marcu 1950 roku na stanowisku instruktora społeczno-oświatowego w Muzeum Miejskim w Toruniu.

Od 1959 roku do przejścia na emeryturę w 1977 roku związana była z Muzeum Etnograficznym w Toruniu. Początkowo zajmowała się różnorodną działalnością związaną ze sztuką ludową, będąc kierownikiem działu naukowo-oświatowego, ostatnie cztery lata przed emeryturą kierowała działem kultury duchowej. Ponadto była konsultantem w Spółdzielni Pracy Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „ARS” (potem „RZUT”) w Toruniu. Prowadziła też zajęcia na Podyplomowym Studium Etnografii przy UMK w Toruniu. Często pełniła funkcję konsultanta dla wielu muzeów i domów kultury Polski północnej.

Po przejściu na emeryturę nadal prowadziła czynną działalność zawodową i pozostała w stałym kontakcie z Muzeum Etnograficznym w Toruniu.

Z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym Halina Mikułowska związała się w 1951 roku, biorąc aktywny udział w pracach Toruńskiego Oddziału. Przez jedenaście lat była członkiem Zarządu Oddziału w Toruniu, a od 1955 roku pełniła funkcję opiekuna merytorycznego koła PTL-u w Kcyni. Uczestniczyła także w działalności Stowarzyszenia Historyków Sztuki i Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. Współpracowała z Kujawsko-Pomorskim Towarzystwem Kulturalnym w Bydgoszczy.

Do najważniejszych dokonań Haliny Mikułowskiej należą badania etnograficzne na terenie Kujaw, Pałuk, Krajny, ziemi chełmińskiej, Kaszub. Wynikiem tych badań były zarówno publikacje z zakresu stroju ludowego, haftu oraz rzeźby ludowej, jak i zakupy wielu cennych obiektów. Stworzone przez nią kolekcje elementów stroju kujawskiego i pałuckiego należą do najbardziej reprezentatywnych i najcenniejszych zbiorów tego typu obiektów w muzeach etnograficznych w Polsce. W roku 1953 został wydany, w serii *Atlas Polskich Strojów Ludowych, Strój Kujawski* – autorstwa H. Mikułowskiej. Halina Mikułowska była też autorem scenariusza jedynej w północnej Polsce stałej wystawy strojów ludowych. Trudne do przecenienia są rezultaty kilkudziesięciu kursów haftu, jakie prowadziła Halina Mikułowska, głównie na terenie Kujaw i Pałuk. Pozwoliły one na bardzo szerokie rozpropagowanie i przetrwanie haftu regionalnego. Była konsultantem strojów ludowych dla wielu zespołów folklorystycznych. Na wielu konkursach z zakresu sztuki ludowej występowała jako juror, wygłosiła wiele odczytów popularyzujących sztukę ludową.

Za swoją działalność Halina Mikułowska otrzymała szereg odznaczeń. Do najważniejszych należą otrzymane w 1974 roku – „Zasłużony działacz kultury”, w 1975 – Złota Odznaka „Za opiekę nad zabytkami”, w 1985 roku Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, w 1986 roku Ogólnopolska Nagroda im. Oskara Kolberga „Za zasługi dla kultury ludowej”, w 1996 roku – nagroda Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Etnograficznego w Toruniu „Za zasługi dla poznania, ochrony i popularyzacji kultury ludowej Pomorza i Kujaw”.

Halina Mikułowska była osobowością nieprzeciętną – zawsze życzliwa dla twórców, chętnie pomagała młodym. Charakteryzowała ją wielka umiejętność i łatwość nawiązywania kontaktu z ludźmi.

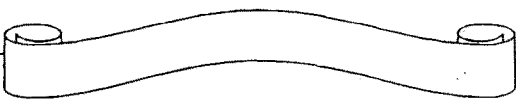
Pracowała tak jak żyła – z pasją. Jej radość życia i optymizm udzielał się tym, którzy z nią się spotykali.

Kinga Turska-Skowronek

Najważniejsze prace Haliny Mikułowskiej

- 1953 *Strój kujawski. Atlas polskich strojów ludowych*. Poznań.
- 1958 *Sprawozdanie z penetracji terenu (sztuka ludowa i artyści ludowi) w powiecie Żnin i częściowo Szubin*. rękopis w Archiwum Muzeum Etnograficznego w Toruniu.
- 1964 *Pałucka sztuka ludowa*. „Literatura Ludowa” nr 3. Warszawa.
- 1965 *Strój kujawski i haft*, w: *Zarys etnograficzny okolic Kruszwicy*, red. M. Znamierowska-Prüfferowa. Toruń.
- 1971 *Hafty i koronki*, w: *Współczesna sztuka ludowa w woj. bydgoskim*, red. W. Szkulmowska. Bydgoszcz.
- 1971 *Strój ludowy. Przewodnik*. Toruń.
- 1971 *Rzeźba*, w: *Współczesna sztuka ludowa w woj. bydgoskim*, red. W. Szkulmowska. Bydgoszcz.
- 1973 *Sztuka ludowa na Pałukach*. „Ziemia” t. 7.
- 1977 *Hafty kujawskie. Katalog wystawy*. Inowrocław.
- 1979 *Haft kujawski. Wzory i instrukcje. Teka nr 1*. Inowrocław.
- 1980 *Haft kujawski. Wzory i instrukcje. Teka nr 2*. Inowrocław.
- 1981 *Haft pałucki. Wzory i instrukcje*. Bydgoszcz.
- 1982 *Dawne hafty kujawskie. Atlas wzorów*. Strzelno.

W oparciu o rękopis będący w zbiorach Archiwum Naukowego
Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego,
w ramach serii „Archiwum Etnograficzne” (t. 36, cz. I, II, III)
ukazała się publikacja:

Jan Świątek,
Brzozowa i okolica Zakliczyna nad Dunajcem.
Obraz etnograficzny, Zbiór z lat 1897-1906.

cz. I:

Okolica

Byt

(ubiór, pożywienie, domostwo)

Praca

(pasterstwo, hodowla, pszczelarstwo,
rolnictwo, ogrodnictwo, rzemiosło, handel)

Wrocław 1989, s. 234,

cena 5,00 zł

cz. II:

Wierzenia

(wyobrażenia, kultura [etyka], kult, weterynaria, lecznictwo)

Wrocław 1998, s. 247,

cena 15,00 zł

cz. III:

Ludność. Rody

Zwyczaje i pojęcia prawne (Rodzina).

Wrocław 1999 (w druku)

cena ok. 15,00 zł

Zamówienia prosimy kierować na adres wydawcy:

POLSKIE TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE

50-139 Wrocław

ul. Szewska 36

tel. 071/344-46-13

ATLAS POLSKICH STROJÓW LUDOWYCH

Jan Wielek, Strój Górali Łąckich, Wrocław 1999 (cena: 20,- zł)

Oferujemy również inne tytuły z tej serii:

1. J. P. Dekowski, Strój sieradzki, W-w 1959 (10,- zł)
2. J. Świeży, Strój podlaski (nadbużański), W-w 1958 (10,- zł)
3. F. Klonowski, Strój warmiński, W-w 1960 (10,- zł)
4. B. Kaznowska, Strój biłgorajsko-tarnogrodzki, W-w 1958 (10,- zł)
5. T. Seweryn, Strój krakowiaków wschodnich, W-w 1960 (reprint 1991) (8,- zł)

Zamówienia prosimy kierować na adres:

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze
ul. Szewska 36
50-139 WROCŁAW
tel. 071-344-46-13